Komunisti u dva navrata razaraju Široki Brijeg

KULTUROCID NA ŠIROKOM BRIJEGU (1945. – 1947.)

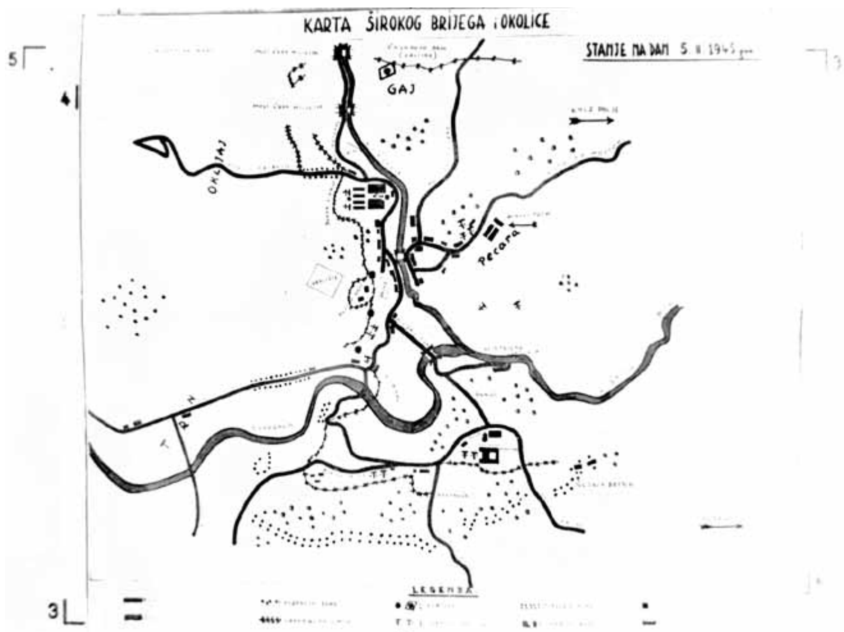
Život je stao, ali samo naizgled

► Piše: **fra Ante Marić**

Nakon što se 16. svibnja 1844. Hercegovačka franjevačka provincija odvojila od matične provincije Bosne Srebrene, nastupa iznimno teško vrijeme samostalna življenja do proglašenja kustodijom (3. listopada 1852.) te poslije provincijom (27. travnja 1892.). Nova je zajednica morala imati svoje školsko biće na čemu je mnogo radila. Već od samog odvajanja, a ono se i dogodilo onoga dana kad su iz Kreševa put Čerigaja krenula dvojica novaka i nekoliko đaka sa svojim meštrom, morala je naći prostor, učitelje, školska pomagala i ni iz čega ustrojiti osnovno, srednje i visoko obrazovanje te novicijat. Prvi su prostori bili na Čerigaju, u župnom stanu u Mostarskom Gracu, a od 1848. uzgojni se zavod i novicijat nastanjuju u samostanu na Širokom Brijegu. S vremenom će se uz samostan na Širokom Brijegu otvoriti i sjemenište i gimnazija, na Humcu novicijat te u Mostaru bogoslovija.

Do osnutka prave gimnazije hercegovački su franjevci učinili velik i čudesan pothvat. Od školske godine 1889./90., kad je osnovan prvi razred gimnazije, pa do 1917./18., kad se u gimnaziji polaže prvi ispit zrelosti s pravom javnosti, trebalo je uložiti uistinu mnogo napora, umješnosti i materijalnih izdataka. Izdržala je provincija nenaklonosti turskog, austrijskog i jugoslavenskog državnog ustroja, ali je ipak uspjela u svom naumu. Osnutkom konvikta za vanjske đake gimnazija je postala omiljenim odredištem mnogih obitelji, ne samo hercegovačkih nego i iz drugih hrvatskih krajeva, koje su željele da se njihova djeca školuju u ovoj školi.

Institucija, koja je odoljela i prebrodila mnoge opasnosti nije preživjela kulturocid koji su Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji i narodu uopće priredili komunisti svojim dolaskom na vlast. U svom su prvom »oslobodilačkom« naletu na Široki Brijeg 7. veljače 1945. ubili i spalili cijelu samostansku zajednicu – đake rastjerali, a zgradu gimnazije uništili i devastirali. U svom drugom, uistinu kulturocidnom naletu, krajem siječnja i početkom veljače 1947. spaljuju sve što se našlo u zgradama samostana, gimnazije, sjemeništa i konvikta. Podatci koje donosimo u ovom članku samo su ostatci uništenog kulturnog blaga. Valja skrenuti pozornost da gimnazijska izvješća koja koristim kao izvor ne navode podatke

Stanje napadača i branitelja pred sam pad Širokog Brijega

1 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, Šesti izvještaj za školsku godinu 1933./34., Mostar, Hrvatska tiskara F. P., 1934., str. 16. – 18.

o pomno vođenim i bogatim arhivima samostana, gimnazije, sjemeništa i konvikta, o kulturno-povijesnom blagu nadžupskog ureda Široki Brijeg (najstarije matice), ni o samostanskoj knjižnici koja je, prema kazivanju svjedoka, brojala više od 80.000 knjiških jedinica među kojima su, dakako, najvrjedniji prvotisci (inkunabule) kojih je u ovoj knjižnici bilo.

Gimnazija, koja od školske godine 1927./28. održava nastavu u novoj suvremenoj zgradi, koja je i danas u uporabi i ni u čemu ne zaostaje za aktualnim školskim zgradama, u svom izvješću za školsku godinu 1933./34. navodi podatke o udrugama, kulturnom i školskom blagu koje su komunisti zauvijek uništili.

Školska godina 1933./34.[1] – đačke udruge, knjižnice i zbirke

Đačke udruge:

»Cvijet«, literarno društvo sjemeništaraca I. – VI. razreda broji 78 članova, sastaju se svake druge nedjelje, voditelj prefekt fra Dobroslav Šimović;

Euharistijska sekcija okuplja sjemeništarce I. – VI. razreda, voditelj fra Dobroslav Šimović; sekcija broji 78 članova, a sastaju se jednom mjesečno; svrha sekcije je teoretsko i praktično produbljivanje vjerskog života;

Misijska sekcija okuplja sjemeništarce I. – VI. razreda, voditelj fra Dobroslav Šimović; sekcija broji 78 članova i sastaju se svake treće nedjelje;

Literarna organizacija vanjskih đaka, voditelj prefekt fra Rajko Radišić; sekcija broji 75 članova;

Pomladak Crvenog križa, članovi su gotovo svi đaci;

Ferijalni savez broji 14 članova.

Knjižnice:

profesorska knjižnica: 10.025 djela, knjižničar fra Rade dr. Vukšić;

đačka knjižnica, 2.312 djela, knjižničar fra Oton dr. Knezović.

Zbirke:

Fizikalna zbirka, čuvar je profesor fra Martin Sopta:
iz mehanike čvrstih tijela 17
iz mehanike tekućih tijela 19
iz mehanike zračnih tijela 7
iz kalorike 7
iz magnetizma i elektriciteta 58
iz akustike 9
iz optike 15 pomagala.

Prirodopisna zbirka, čuvar je fra Vojislav Mikulić:
– antropološka zbirka:
model čovjeka 1
zidnih slika 8
– zoologija:
mikroskopa 5
mikroskopskih preparata 120
aparata 8
akvarij 1
ispunjenih životinja 175
prepariranih kukaca 720
preparata u tekućini 22
kostur spiljskoga medvjeda 1
– botanika:
mikroskopskih preparata 221
jedan herbarij sa 122 familije
– mineralogija:
kristalnih modela 49
mineralogijskih objekata 376
aparata 7.

Kemijska zbirka, čuvar je fra Vojislav Mikulić:
aparata 87
boca za kiselinu 19
boca za prašak 69
običnih boca za tekućinu 54
epruveta 76
kemikalija 63.

Zemljopisno-povijesna zbirka, čuvar je profesor fra Fabijan Paponja:
globusa 2
zemljopisnih karata 27
dijapozitiva 250
stereoskopskih karata 183.

Arheološko-numizmatička zbirka, čuvar je profesor fra Marijan dr. Zubac:
arheoloških objekata 291
numizmatičkih objekata 1372.

Glazbena zbirka, čuvar je profesor fra Bono dr. Jelavić:

Zapaljena Franjevačka klasična gimnazija

puhački orkestar
glasovira 7
tamburica 27
ploča za zornu obuku 14
diple 1
svirala 1
lirica 1.

Gimnastička zbirka, čuvar je fra Vojislav Mikulić:
ruče 1
preča 1
kozlić 1
elastična daska 1
daska za zalet 1
naprava za mjerenje visine 1
par lakših kugla 1
par težih kugla 1
kratkih palica 26
strunjače 2
motka za skok u vis 2.

Nekoliko godina poslije gimnazijsko izvješće ponovno donosi podatke o stanju školskih ustanova te o knjižnicama i zbirkama.

Knjižnice i zbirke[2]

Profesorska knjižnica, knjižničar fra Krešimir dr. Pandžić, profesor.

Knjižnica broji 10.500 djela i oko 15.000 svezaka, smještena je u novom gimnazijskom prostranom prostoru s prikladnim policama za knjige.

Tijekom ove školske godine knjižni je fond obnovljen novim knjigama: najnovijim izdanjima JAZU u Zagrebu, Srpske akademije u Beogradu, Geografskog društva u Beogradu, Matice hrvatske, Srpske književne zadruge, Minerve u Zagrebu te većim brojem drugih djela, stranih i domaćih autora. Ministarstvo prosvjete darovalo je dvije knjige, Franjevački provincijalat u Mostaru 16 knjiga i brošura, Centralni higijenski zavod u Beogradu pet brošura, knjižara »Geca Kon« u Beogradu tri knjige, sveučilišni profesor Petar Skok iz Zagreba pet svojih knjiga i brošura, dr. Zvonimir Bjelovučić, upravni sudac u Dubrovniku dvije svoje knjige, Vester Josip, prosvjetni inspektor u mirovini iz Ljubljane dvije svoje knjige, Marčić Ren, abiturijent širokobriješke gimnazije 14 knjiga.

Tim je donacijama gimnazijska knjižnica ove školske godine bogatija za 189 knjiga.

Čitaonica profesorskog zbora prima šest dnevnih listova iz Zagreba, Beograda, Sarajeva i Splita te oko 80 domaćih i stranih časopisa koji se svake godine na koncu uvežu i uvrste u knjižnicu. Između ostalih primani su:

- *Glasnik* Zemaljskog muzeja u Sarajevu
- *Vjesnik* Zemaljskog arhiva u Zagrebu
- *Vjesnik* Arheološkog muzeja u Splitu
- *Glasnik* Geografskog društva u Beogradu
- Matasovićeva *Narodna starina*
- *Croatia Sacra*
- *Revue internat. des etudes Balkaniques*
- *Prosvjetni glasnik*
- *Glasnik jugoslavenskog profesorskog društva*
- *Nastavni vjesnik*

[2] Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu, Izvještaj za školsku godinu 1936./37. Hrvatska tiskara F. P., Mostar, 1937., str. 29. – 33.

- *Franjevački vjesnik*
- *Nova revija*
- *Bogoslovska smotra*
- *Vrhbosna, Bogoslovni vesnik*
- *Čas*
- *Hrvatska prosvjeta*
- *Hrvatska revija*
- *Hrvatska smotra*
- *Srpski književni glasnik*
- *Život*
- *Priroda* itd.
- Od stranih časopisa redovito su primani:
- *Archivum Franciscanum Historicum*
- *Antonianum* iz Rima
- *La France Franciscaine*
- *Etudes Franciscaines*
- *Revue internat. de l' enseignement*
- *Enseignement chretien et studia*
- *Stimmen der Zeit*
- *Franziskanische Studien*
- *Franziskus-Stimmen*
- *Allgemeine Rundaschau*
- *Muzeum czasopismo pedagogiczne* iz Lwowa, itd.

Neke od ovih knjiga novina i časopisa gimnazija prima besplatno, neke u pola cijene, a neke plaća u cijelosti. Kroz školsku godinu 1936./37. za časopise je izdvojeno 5.401 dinara.

ačka knjižnica, knjižničar fra Oton dr. Knezović, profesor.

Knjižnica broji oko 2.450 većinom tvrdo uvezanih knjiga; svojim je sadržajem orijentirana prema beletristici – najboljim djelima starih i novijih pisaca; ove godine svoju je pozornost usmjerila na izdanja Knjižnice dobrih romana, Matice hrvatske, Srpske književne zadruge te Sv. Jeronima u Zagrebu. Osim đačke knjižnice, đacima su na usluzi manje knjižnice internatskog društva »Cvijet« i društva vanjskih đaka »Osvit«.

Knjižnica školskih udžbenika, knjižničar fra Mile Leko, suplent.

Knjižnica je osnovana školske godine 1935./36. sredstvima Društva prijatelja Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu; zbirka se u ovoj godini povećala za 127 knjiga za čiju je nabavku izdvojeno 3.619 dinara; u sklopu knjižnice su i udžbenici za siromašne đake (57 đaka dobilo je 185 udžbenika).

Zbirke

Prirodopisna zbirka, čuvar Ljudevit Diel, suplent.

Fra Paško Večara, profesor franjevačke gimnazije u Visokom, ove je školske godine darovao četiri komada zlatne rudače iz Fojnice, a nastavnici su s đacima po Hercegovini skupili veći broj ruda i okamina te tako obogatili zbirku.

Zemljopisno-povijesna zbirka, čuvar fra Marijan dr. Zubac, profesor.

Zbirka je bogatija za tri zemljopisne karte koje su nabavljene za 1.061 dinara.

Arheološko-etnografska zbirka, čuvar fra Marijan dr. Zubac, profesor.

U ovoj je godini obogaćena novim vrijednim materijalom, uglavnom darovanim: franjevački provincijalat u Mostaru darovao jedan zlatni mletački novčić i 32 rimska bakrena novčića; Eugen Štarkl, bivši upravnik Duhanske stanice u Čapljini, darovao pet rimskih srebrenih i tri rimska bakrena novčića; fra Pavo Šimović, nadžupnik u Posušju, jedan rimski srebreni i četiri rimska bakrena novčića; fra Karlo Grbavac, župnik u Posuškom Gracu, dva rimska bakrena novčića; Dragan Mandić, trgovac u Širokom Brijegu darovao jedan mjedeni rimski i jedan srebreni dubrovački novčić; fra Nikola Ivanković, župnik u Čerinu, jedan bizantski novčić; fra Velimir Šimić, župnik u Bukovici i fra Julijan Kožul, župnik u Seonici, darovali su više primjeraka narodnog veziva i starog narodnog odijela; gimnazijska uprava otkupila je određeni broj narodnih glazbala i veziva što ih je prikupio fra Branko Marić na Duvanjskom polju.

Gimnastička zbirka; čuvar fra Vilim Primorac, suplent.

U ovoj školskoj godini zbirka je obogaćena novim spravama za koje je izdvojeno 3.750 dinara.

[3] Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu, Izvještaj za školsku godinu 1936./37., Hrvatska tiskara F. P., Mostar 1937., str. 24. – 33.

Natpis na Franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu koji su komunisti otukli 1947.

Ostale zbirke (glazbena, fizikalna, kemijska) iste su kao i u prošloj školskoj godini.[3]

Zadnje stanje školskih knjižnica, zbirki te ustanova uzimam za školsku godinu 1937./38.

Školske ustanove[4]

Konvikt vanjskih đaka

Upravitelj konvikta vanjskih đaka je profesor fra Bono dr. Jelavić. U tom mu poslu pomažu prefekti fra Svetozar dr. Petric i suplent fra Marko dr. Dragićević. Od 335 upisanih učenika u gimnaziju, 128 je stanovalo, hranilo se, učilo i odgajalo u konviktu. Godišnja pristojba za konvikt iznosi 5.000 din, a plaćala se u mjesečnim obrocima unaprijed po 500 din.

Društvo prijatelja Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu

Društvo je osnovano koncem školske godine 1934./35. U njega ulaze poznati ljudi iz crkvenoga, znanstvenoga, društvenoga i političkog života te roditelji djece đaka koji se školuju u gimnaziji. Društvu su se pridružili i mnogi hercegovački fratri koji su i sami pohađali širokobriješku gimnaziju ili u njoj bili odgojitelji i profesori, a gimnazija im je ostala duboko prirasla srcu. Svi su oni svojim novčanim prilozima potpomagali gimnaziju da bi što uspješnije radila, a na osobit su način imali razumijevanja za nadarene siromašne učenike.

Dosad su pristupili Društvu:
dobrotvori s 3.000 dinara:
dr. Jure Grubišić, banovinski liječnik na Širokom Brijegu
Anto Buschbacher, posjednik u Kešincima, Slavonija
utemeljitelji s 1.000 dinara:
dr. Tugomir Alaupović, ministar u mirovini u Zagrebu;
mr. Ivo Andrijić, ljekarnik u Mostaru;
fra Tadija Beljan, župnik u Rasnu;
franjevačka rezidencija u Duvnu;
fra Stanko Kraljević, župnik u mirovini iz Rasna;
Hans Müller, posjednik u Vladislavcima, Slavonija;
dr. Marko Rebac, odvjetnik u Banjoj Luci;
Stjepan Skelac, posjednik u Čepinu, Slavonija.
Redoviti članovi Društva s mjesečnim prilogom od 25 dinara:
fra Karlo Grbavac, Prisoje
Jovo Gredić, Mostar
fra Bernardin Smoljan, Čitluk

mjesečno prilažu 10 dinara:
fra Kažimir Bebek, Klobuk
Ante Burić, Široki Brijeg
fra Nikola Hrkać, Veljaci
Stjepan Koreninić, Zagreb
Franjo Kornfein, Zagreb
Stjepan Lončarica, Ston
Franjo Mulej, Zagreb
Martin Njavro, Hutovo
Ibrahim Ribica, Mostar
mjesečno prilažu 5 dinara:
Amelija Afan de Rivera, Mostar
Mate Bekavac, Imotski
Julijana von Berks, Podgorač
Mirko Buntić, Novi Sad
Vlaho Gjanović, Orašac
Darinka Grossi, Gradac
Dobroslav Majić, Vitina
ing. Milutin Maksimović, Beograd

[4] Usp. Gimnazijski izvještaj za šk. god. 1937./38., str. 22. – 27.

dr. Branko Maleš, Beograd
Nikola Mihić, Mostar
Krešimir Mifka, Podgorač
Ante Trojanović, Trsteno;
fra Serafin Vištica, Crnač
dr. Pavle Vuković, Beograd
Ante Vukšić, Klis
Stjepan Barbarić, Mostar
mjesečno prilažu 2 dinara:
Ivan Balarin, Trsteno
fra Josip Bencun, Izbično.
Jednokratne milodare dali su:
724 din, Josip Vester, prosvjetni inspektor u mirovini, Ljubljana
315 din, Karlo Prijatelj, inspektor Ministarstva prosvjete u Beogradu
200 din, Hinko Karlić, glavna kolektura Zagreb
100 din, Sekcija jugoslavenskog profesorskog društva u Ljubljani
100 din, fra Milivoj Bebek, Drinovci
100 din, Risto Šain, Mostar
50 din, M. Herceg, N. Domandžić, N. Džajić, V. Pezić iz Klobuka.

Blagajničko poslovanje u ovoj godini:
Prihodi:
Prijenos gotovine iz školske godine 1936./37. 11.715 Din
Primljeno u školskoj godini 1937./38. 7.090 Din

Svega primljeno: 18.805 Din

Rashodi:
Jednokratna potpora siromašnim učenicima 4.800 Din
Knjižnici školskih udžbenika za nabavu novih knjiga 724 Din

Svega izdano: 5.524 Din

Prihodi 18.805 Din
Rashodi 5.524 Din

Gotovina u kasi: 13.281 Din

Jednokratnu potporu od 200 dinara dobili:
I. razred:
Ante Crnjac, Ljubo Golemac, Mladen Kraljević, Ivan Matijević, Benedikt Penavić, Ivan Radoš, Žarko Šimić, Mile Vlašić;
II. razred:
Stjepan Trutin;
III. razred:
Dane Kožul, Berislav Kramer, Tomo Marić, Berislav Petrović;
IV. razred:
Veselko Bilić, Cvjetan Jukić, Stanko Lasić, Stojan Zovko;
V. razred:
Andrija Šušnjar, Petar Vlašić;
VI. razred:
Ante Bagarić, Pavo Kljajo, Ivan Zadro;
VII. razred:
Ćiril Kos, Karlo Šušak.

Zajednica doma i škole

U ovoj školskoj godini sastanci su održani 26. rujna 1937. i 8. svibnja 1938. Na prvom je sastanku zaključeno da Zajednica izabere u odbor iste osobe koje su i u odboru Društva prijatelja Franjevačke klasične gimnazije u Širokom Brijegu kako bi oba društva u sporazumu radila na dobro i škole i učenika.

Primitci
Prijenos gotovine iz prošle školske godine 1936./37. 277 Din
Prinosi članova u školskoj godini 1937./38. 5.920 Din

svega primljeno 6.197 Din
Izdatci:
Knjižnica školskih udžbenika za nabavu novih knjiga 4.012 Din
Pomoć gimnazijskom Podmlatku crvenog križa 224 Din
Učeničkoj knjižnici za nabavku novih knjiga 265 Din

[5] Franjevačku klasičnu gimnaziju Široki Brijeg pohađali su uz sjemeništarce (interniste) i vanjske đake (konviktorce) i đaci iz okolice. To su djeca rodom sa Širokog Brijega ili iz drugih mjesta Hercegovine i cijele države koji su stanovali u okolici gimnazije po privatnim kućama, no bili su ustrojeni na način da su imali svoga prefekta, a od đaka su bili »banovi« koji bi s prefektom za đake iz okolice bili odgovorni da redovno uče, a imali su i jednu prostoriju u zgradi gimnazije u prizemlju gdje bi prije nastave mogli ponavljati i učiti gradivo što bi im toga dana bilo u školi.

Društvu prijatelja za potpore učenicima
1.696 Din

Svega izdano:	6.197 Din
Primitci:	6.197 Din
Izdatci:	6.197 Din.

Gimnazijske literarne organizacije

Sekcija sjemeništaraca »Cvijet« – broji 62 člana, a sastaju se svake druge nedjelje pod vodstvom suplenta fra Dobroslava dr. Šimovića; njihova knjižnica broji 542 knjige, u ovoj su školskoj godini nabavljene 64 nove knjige za 1.653 dinara.

Sekcija vanjskih đaka »Osvit« – broji 86 članova koji se sastaju svake nedjelje: naizmjence učenici nižih i viših razreda; sekciju vodi prof. dr. fra Bone Jelavić. Sekcija ima svoju knjižnicu.

Podmladak Crvenog križa

Ova je organizacija osnovana 9. studenoga 1937. odlukom Nastavničkog vijeća. U članstvu je 296 učenika podijeljenih u pododbore po razredima kojima su na čelu razredne starješine.

Podružnica ferijalnog saveza – broji 38 članova.

Odbor: predsjednik Marko Grgurević VII. r., tajnik Ćiril Kos VII. r., blagajnik Fržop Frankopan VII r.

Revizori: uro Kramer VII. r., Miljenko Džalto VII. r. i Petar Meštrović VI. r.

Ove je godine Podružnica skupila 1.332 din od čega je središnjici poslala 1.202 din. Članovi od Saveza primaju tri primjerka časopisa *Naša Domovina*. Sekciju vodi i o njoj skrbi fra Svetozar Petric.

Gimnazijski pjevački zborovi

Od samih svojih početaka u uzgojnom zavodu, probandatu i gimnaziji posvećivala se velika pozornost zbornom pjevanju. Nije to, naime, bila samo odgojna potreba nego i potreba liturgije, ali i najrazličitijih školskih aktivnosti kao što su brojne školske prigode i svečanosti. U gimnaziji u ovoj školskoj godini postoje dva pjevačka zbora: dječji i mješoviti. Oni tijekom školske godine sudjeluju u školskim misama i u gimnazijskim priredbama. Izvode koralne, religiozne i pučke napjeve te suvremene skladbe domaćih i inozemnih autora. Zborovođa i dirigent je učitelj pjevanja fra Branko dr. Marić.

Društva za religiozni odgoj učenika

Da bi se unaprijedio religiozni duh đaštva postoje vjerske organizacije:

Marijina kongregacija za učenike iz okolice.[5]

Kongregacija je utemeljena na početku ove školske godine; broji 23 punopravna člana i 95 pripravnika; sastaju se svakih 15 dana. Duhovno ih vodi i o njima skrbi profesor fra Martin Sopta.

Euharističko i misijsko društvo

Društvo okuplja interne đake i sjemeništarce; broji 61 člana; sastaju se jednom mjesečno. Cilj je teoretski i praktično produbiti vjeru. Duhovno ih predvodi i o društvu skrbi prefekt sjemeništaraca suplent fra Dobroslav dr. Šimović.

Knjižnice[6]

Profesorska knjižnica, vodi ju knjižničar fra Krešimir dr. Pandžić.

Knjižnica broji 10.500 djela s oko 15.000 svezaka; ove je godine obogaćena izdanjima Jugoslavenske akademije u Zagrebu i Srpske akademije u Beogradu, Geografskog društva u Beogradu, Matice hrvatske, Srpske književne zadruge te većim brojem drugih djela i domaćih i inozemnih autora.

Donacije u ovoj školskoj godini:

- Izdavačka knjižara Gece Kona iz Beograda 17 knjiga
- Njemačko poslanstvo u Beogradu 2 knjige
- fra Stanko Kraljević, bivši župnik u Rasnu 156 knjiga
- iz ostavštine pokojnog fra Bariše Drmića 178 knjiga
- fra Skender Musa, bivši župnik u Gradnićima 203 knjige.

---

6 Usp. Gimnazijski izvještaj za šk. godi. 1937./38., str. 28. – 29.

7 Usp. Gimnazijski izvještaj za šk. god. 1937./38., str. 29. – 34.

Od gimnazijskih sredstava kupljene su 124 knjige.

U školskoj godini 1937./38. za uvez časopisa i knjiga izdano je 8.226 din, a za uvez 415 knjiga plaćeno je 4.005,50 din. Fond časopisa je identičan onom iz prošle školske godine, a broji oko 60 domaćih i inozemnih jedinica.

Učenička knjižnica, vodi ju knjižničar fra Oton dr. Knezović.

Knjižnica broji oko 2.600 knjiga. Po naslovima prevladava beletristika, najbolja književna ostvarenja domaćih i inozemnih pisaca što đacima treba za lektiru. Ove je godine knjižnica obogaćena izdanjima »Knjižnice dobrih romana«, Matice hrvatske, Srpske književne zadruge i Sv. Jeronima iz Zagreba.

Knjižara Geca Kon iz Beograda darovala je 35 knjiga, a kupljeno je 112 knjiga u vrijednosti od 1.745 din. Taj su novac dali učenici (1.480 din), te Zajednica doma i škole (265 din).

Osim ove, učenici na raspolaganju imaju manje knjižnice literarnih organizacija »Cvijet« i »Osvit«.

Knjižnica školskih udžbenika, vodi ju fra Dobroslav dr. Šimović, suplent.

U ovoj školskoj godini knjižnica je obogaćena sa 176 knjiga u vrijednosti od 4.736 din. Tu su nabavu omogućili: Josip Vester, prosvjetni inspektor u mirovini iz Ljubljane, davši 724 din; Zajednica doma i škole s 4.012 din.

Zahvaljujući osnivanju ove knjižnice školske godine 1935./36., 105 siromašnih učenika ove se školske godine služilo s 268 školskih knjiga.

Zbirke[7]

Fizikalna, čuvar je fra Radoslav dr. Vukšić, profesor.

Sadržaj zbirke nije se mijenjao u odnosu na prošlu školsku godinu.

Prirodopisna, čuvar je fra Vojislav Mikulić, suplent.

Podzbirke: antropološka, zoološka, botanička, mineralogijska i petrografijska, geološka i paleontološka. U ovoj je školskoj godini zbirka obogaćena s 19 minerala, darom ing. Dragutina Kostanjšeka iz Mostara. Nastavnici su i učenici skupili veći broj okamenina i ruda po Hercegovini. Za ovu je godinu gimnazijska uprava načinila osobiti sanduk za dezinfekciju ispunjenih (prepariranih) životinja i to platila 974 dinara.

Kemijska, čuvar je fra Vojislav Mikulić, suplent.

U odnosu na prošlu školsku godinu ostala je nepromijenjena.

Zemljopisno-povijesna zbirka, čuvar je profesor fra Marijan dr. Zubac.

Ove je godine gimnazijskim sredstvima nabavljeno:
Radivojević, karta Jugoslavije
dr. Stjepan Srkulj, hrvatska povijest u 19 karata.

Arheološka zbirka, čuvar je fra Vojislav Mikulić, suplent.

U ovoj školskoj godini zbirka je obogaćena:
fra Tadija Beljan, župnik u Rasnu, 159 dubrovačkih i rimskih novčića
fra Mijo Čujić iz Duvna 31 rimski novčić
fra Vojislav Mikulić 76 komada raznih primjeraka novca
Grgo i Martin Spajić 12 predmeta iz kamenog doba
Pero Ćosić iz Buhova 7 komada iz brončanog doba
Vinko Jurčić, učenik IV. r., jedan veliki brončani nalaz iz Ružića
fra Lazo Čolak 6 komada rimskih novčića
fra Serafin Dodig 12 novčića i 2 komada nakita iz kamenog doba
fra Ćiril Ivanković 6 raznih novčića
Mile Antić, učenik II. r., 3 mletačka novčića
fra Bonifacije Majić 1 komad raznih papirnatih novčanica.

Etnografska zbirka, čuvar je fra Branko dr. Marić, učitelj pjevanja.

U ovoj je školskoj godini zbirka bogatija za:
- jedne gusle i jednu sviralu, dar fra Bone dr. Jelavića, upravitelja konvikta;
- 5 vezenih maramica, dar fra Zlatka Sivrića, župnika u Mostarskom Gracu;

8 Gimnazijsko izvješće za šk. god. 1937./38. str. 32.
9 Gimnazijsko izvješće za šk. god. 1937./38. str. 32.
10 Za dokumentarni film *Plava skamenjena vječnost* HRT-a u listopadu 1990.

- jednu žensku košulju sa starim finim vezom te 4 stara drvena saplaka, dar G. Svačić, učiteljice narodne škole u Rasnu;
- 3 zlatna veza od bogate kućne haljine, dar Ljube Kutleše iz Šuice;
- 12 komada narodnoga veza iz Livanjske krajine, dar ing. N. Lučića iz Livna;
- više komada narodnoga veziva i starog narodnog odijela, dar fra Velimira Šimića, župnika u Šuici i fra Julijana Kožula, župnika u Seonici;
- uprava gimnazije otkupila je znatan broj narodnih glazbala i veziva što ih je sakupio fra Branko dr. Marić na Duvanjskom polju i Livanjskoj krajini.

Zanatska ženska škola sestara sv. Franje u Širokom Brijegu darovala je jedan album motiva narodnog veza iz Hercegovine. Ti su motivi rađeni prema originalima iz gimnazijske etnografske zbirke.

»Arheološka i etnografska zbirka bit će u najkraće vrijeme smještene u novim posebnim prostorijama, koje su bile predviđene već kod gradnje gimnazijalne zgrade. Za izradu polica i ormara potrošeno je u ovoj školskoj godini 11.000 Din.«[8]

Glazbena zbirka, čuvar je fra Branko dr. Marić, učitelj pjevanja.

»U ovoj je školskoj godini Uprava konvikta vanjskih đaka nabavila jedan klavir u vrijednosti od 12.000 dinara.

Fra Branko dr. Marić darovao je zbirci:
- dva rukopisna antifonarija iz XVI. st.
- 3 rukopisna antifonarija iz XVII. st.
- 1 rukopisni album komada za violinu i orgulje iz XVII. st.
- Musikalisch – Marianische Schatzkammer, Arien u.ŠndĆ Mottetten, partitura za orgulje u general-basu, Augsburg 1695.

Sve je kupljeno antikvarijatno u Beču.«[9]

Crtačka zbirka, čuvar je fra Mirko Ćosić, suplent.

Uz nabrojeno za prošlu školsku godinu, u ovoj je školskoj godini za ovu zbirku utrošen 1.141 dinar.

Gimnastička zbirka, čuvar je fra Vilim Primorac, suplent.

Uz nabrojeno u prošloj školskoj godini u ovoj je školskoj godini za nabavku novih pomagala utrošeno 945 dinara.

Iako je crkva na Širokom Brijegu znatno oštećena, nije ubijen duh vjernoga puka. (Snimljeno 1956.)

Umjesto zaključka

Iz navedenih podataka za ovo vremensko razdoblje života Franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu razvidno je da je ta školska ustanova održavala vrlo visoku razinu obrazovnog procesa. Ta je razina rasla iz dana u dan, a nastava je bivala sve uspješnija. Prije strašnog komunističkog kulturocida 1947. na Širokom je Brijegu bilo više od 100.000 vrijednih knjižnih jedinica pohranjenih u navedenim zbirkama, zatim periodike i rukopisa koji su pamtili povijest zajedničkog života s Bosnom Srebrenom i prvim počecima Hercegovačke franjevačke zajednice.

Sve je to spaljeno. Fra Vojislav Mikulić (1898. – 1991.), preživjeli profesor Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu, jednom je rekao: »Kamo sreće da su to negdje odnijeli, nekome dali, bilo gdje… u Zaječar! Ne! Oni su jednostavno sve spalili. Od najstarijih matica do knjiga razrednica, godišnjih gimnazijskih izvješća, naročito onih iz najranijeg života gimnazije. To je bilo i za razumjeti. Nisu mogli podnijeti da fratri imaju tako dobru školu, pa su najprije ubili njih, a poslije i sve ono što je o toj školi i njezinoj veličini govorilo!«[10] ✍

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vatikanskog sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

Stopama pobijenih

Glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, III., 2 (5), Humac, 2010.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Vicepostulatura, Trg sv. Ante 1, 88320 Ljubuški – Humac, BiH;
Vicepostulatura, p. p. 1, 20352 Vid, RH

Veza:
tel.: (039) 832-582
faks: (039) 832-585
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Godišnja pretplata:
BiH 6 KM, RH 24 KN, EU 6 EUR, SAD i Kanada 10 USD

Slanje pretplate i dobrovoljnih priloga (s naznakom za što):
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovnica Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3816022766497444
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3 EUR; 5 USD

ISSN: 1840-3808

Riječ urednika

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Uistinu mi je drago da vam možemo podariti peti broj ovog našeg glasila. Češće nije moglo izlaziti jer smo najprije željeli prikupiti svjedočanstva još živućih svjedoka i dokumentaciju koja je u posjedu dobrih ljudi. Usput smo još mnogo toga pronalazili pa Vicepostulatura danas raspolaže s dovoljno svjedočenja i dokumenata te može privoditi kraju ovo pripremno razdoblje. Znam, svi vjerujemo da su ubijeni franjevci umrli mučeničkom smrću, ali treba to potkrijepiti dokazima i pričekati da ih Crkva prihvati.

Ponovno pozivam sve one koji štogod znaju, ili imaju dokumente koji bi nam bili od pomoći, da stupe u doticaj s Vicepostulaturom. Učinimo svi zajedno da ubijeni hercegovački franjevci jednoga dana postanu blaženima i svetima, odnosno da ih Crkva proglasi mučenicima.

Po prvi put uvodimo poglavlje Istraživanja. Podrazumijeva se da ne možemo stajati iza svakoga navoda ili iza svakoga stila napisa. Isto tako napisi ne smiju prelaziti određenu granicu, ne smiju se razračunavati i moraju bitno pridonositi pronalasku istine.

Ponovno je glasilo »obojeno« iskopavanjima posmrtnih ostataka ubijenih. Ovaj smo put na Širokom Brijegu, u Knešpolju, tražili barem jednog našeg pogubljenog brata. Uskoro ćemo to učiniti i u Ljubuškom. Imamo još dojavu o masovnoj grobnici na Biokovu i time je naša potraga za sada dovršena.

Ovo naše glasilo i nadalje će izlaziti jednom u pola godine. Nastojat ćemo biti zanimljivi i na korist čitateljstvu. Mislim da smo ga već sadržajno i grafički oblikovali. Ostalo nam je još uravnovjesiti broj čitatelja. Zbog toga sljedeći put više primjeraka šaljemo samo onima koji su barem djelomično podmirili pretplatu. Ispričavamo se odmah svima onima koji su to smetnuli ili imaju neki drugi opravdan razlog. Samo nam javite i primjerci opet stižu. Ako biste željeli širiti glasilo, a ne možete to novčano podnijeti, spremni smo vam ga slati i besplatno. Važno je da se istina promiče i za to će se uvijek naći dovoljno sredstava, između ostaloga zahvaljujući i darovateljima.

Držimo se i dalje zajedno i nitko nas ne će uspjeti pobijediti. Naša ubijena braća zacijelo će nam biti zahvalna.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA